

Володимир Євгенович Шедяков

ОРГАНІЗАЦІЯ АСИМЕТРИЧНИХ ВПЛИВІВ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Вступ. Після кризи у відносному вигранні будуть не тільки ті, хто менше постраждав або має потрібні ресурси (включаючи людські), але, насамперед, ті, хто зможе захопити ініціативу в будівництві нових соціальних інститутів, нав'язати свої параметри світопорядку, свою точку зору та підходи до перспектив соціального життя. Багато елементів цього випрацьовується в співставленні різноманітних інформаційних впливів. Тому високу ефективність в постіндустріальну епоху має адекватна вимогам часу інформаційна інфраструктура, яка стає невід'ємною складовою економічного розвитку [1—6]. Відтак, гідне інформаційне обслуговування процесів, в тому числі за умов гри з ненулевою сумою, — необхідність забезпечення своїх інтересів, а передові технології піару — важлива складова подальшого пошуку.

Втім, техніки здійснення м'якого регулювання вдосконалюються давно; в цьому допомагають різні галузі науки. Інформаційний вплив — складне міждисциплінарне явище з аспектами: політологічним, соціологічним, психологічним, технологічним та ін., що породжує безліч визначень — стосовно його різних аспектів, систем, підходів, дисциплін, рівнів. Разом з тим, будь-яке ускладнення уявлення є відносним, оскільки його сприйняття залежить від мотивацій, які рухають людьми; в тому числі досить перспективними для організації впливу (й, відповідно, дослідження) є моделі використання варіантів керування саме прихованого. Втім, як відомо, маніпулювання суб'єктом (індивідумом, групою, суспільством) передбачає неявне схилення його до деяких думок і настроїв, певної поведінки за допомогою надання спеціально підібраних та/або оброблених відомостей і створення обставин. Причому налагодження соціального і індивідуального діалогу в світових відносинах передбачає широке використання ідеології та інструментарію управлінських композицій інформаційних впливів в контексті м'якої влади постсучасного типу.

Аналіз досліджень і публікацій. Плідно опрацьовували проблематику управління

А. Аганбег'ян, Л. Гілбрет, А. Файоль, П. Друккер, П. Маршал, М. Портер, С. Фішер тощо. Особливо важними для цілей нашого дослідження є роботи т. зв. функціональної школи менеджменту, прибічники якої вважали, що головне — дослідження необхідних функцій управління: Р. Дейвіс, Л. Урвік, А. Рейлі, Г. Кунті.

Методологічна і теоретична основа дослідження — принципи вивчення “постмодерністської ери” в наукових школах З. Баумана, В. Вельша, Б. Гройса, Ф. Гуаттарі, Е. Гуссерля, Ж. Дерріди, І. Джохадзе, А. Етціоні, Ж.-Ф. Ліотара, М. Кастельса, П. Козловські, І. Ільїна тощо; аналіз місця традицій, свободи та конкуренції у людському суспільстві, який провів Ф. А. фон Хайек; синергетичні ідеї І. Пригожина і Г. Хакена; “кібернетика другого порядку” в інтерпретації шкіл Р. Ешбі, С. Біра, У. Маккалока, Г. фон Ферстера. Водночас, під час дослідження виокремленої проблеми автор не обмежувався рамками якогось одного окремого напрямку, а використовував відповідні розробки вчених різних наукових традицій та підходів, враховуючи те, що науково збагачувало теорію, забезпечувало акумулювання і збільшення знання. В основі методології дослідження закладені також теорії соціальних комунікацій, частково — концепції людських ресурсів і інформаційних впливів. При вивченні соціально-трудова відносин використані системний, структурно-функціональний, історико-хронологічний підходи тощо.

Отже, **метою статті** є узагальнення досліджень інформаційних систем у напрямі можливості здійснення їх асиметричних впливів. Відповідні специфіки потребують адекватного теоретичного віддзеркалення та врахування при розробці рефлексивних соціальних практик.

Основна частина. Безумовно, не будь-яка інформація, природно, є основою для структурування інформаційного простору та управлінських композицій при підготовці та здійсненні асиметричних інформаційних впливів систем. Тільки соціальна інформація безпосередньо пов'язана з осмисленням і ін-

терпретацією відомостей, структуруючи інформаційний простір. Втім ефективне відчуження інформаційного простору підтверджує реальність інформаційного капіталу суспільства [7, с. 167—169].

При організації інформаційного впливу суттєвим фактом є той, що саме інформаційне відчуження може не дати можливості суб'єктам забезпечити матеріальні потреби на певному рівні, тобто інформаційне відчуження може стати основою і матеріального, і соціального відчуження, а суперечність між інформаційним привласненням одних і інформаційним відчуженням інших — основою нової стратифікації суспільства [8, с. 22—27]. Причому зі зняттям “залізної завіси” з'явилася потреба охороняти й ті національні цінності й устої, що раніше могли уявлятися природними, невід'ємними. Ця ситуація закономірна: серед прикмет глобалізаційних рис постмодерну є й досить небезпечні. Серед них є форми обміну та використання інформації: фінансовий, економічний, соціокультурний, політичний тощо, — які вкрай чутливі для всього соціуму [9—13]. Відповідно, конкретні бойові завдання можуть витікати з соціального моніторингу, потреб саме його системних елементів. Вивчення ж віртуальних середовищ дозволяє в згорнутому, символічному (і при цьому навіть інтуїтивно зрозумілому) вигляді представити складні реальні процеси так, щоб їх параметри були доступними і для візуального аналізу.

Організація асиметричних інформаційних впливів соціальних систем для задіяння механізмів інформаційного відчуження повинна базуватися на відповідних особливостях цих систем [14—17]. Відомо, що кожна соціокультурна цілісність зі своїм алгоритмом розвитку — це органічне поєднання сутностей — законів, різноманітних явищ — форм і соціально-інформаційних фантомів. Кожного конкретного моменту вона має елементи, цілком адекватні собі, а також пристосовані (уклади, рудименти і зародки, девіантна поведінка). Усі вони так чи інакше підпорядковуються законам системи, їхнє становище визначається якістю соціальних зв'язків, які виникають, та їхньою спрямованістю. Сукупність соціально-інформаційних систем розбивається на різні класи суперсистем, в тому числі глобальних, міжнародних, національних, макро- і мікрорегіональних, окремих організаційних структур. Їх основу складають об'єкти управління (люди, відносини і процеси). Для того, щоб системи ефективно діяли, вони повинні бути спеціальними чином організованими (структурованими) для здійснення управлінського впливу. Як правило, для успішного керування процесами необхідно мати систему керування, відповідну за своєю складністю та структурою си-

стемі керованої. Певна подвійність стану соціально-інформаційної системи є наслідком необхідності в автономності, з одного боку (функція самоуправління), і в узгодженості дій систем, зумовлених інтегрованими інтересами, з іншого (функція координації). Призначення функції самоуправління полягає у визначенні і підтриманні (регулюванні) цільових (вихідних) характеристик системи не зважаючи на її структурні особливості, тоді як функції координації — у визначенні і підтриманні значень характеристик зв'язків (відношень) систем нижчого рівня, необхідних для виконання інтегрованих інтересів. Динаміка вихідних характеристик об'єкта управлінського впливу контуру самокерування виражена набагато слабкіше, ніж динаміка вихідних характеристик підпорядкованих об'єктів, які розглядають у контурі координації. Створення умов бажаних трансформацій доповнюється синергетичними властивостями соціальних структур. В тому числі — адаптацією (самоорганізацією) 1-го типу, коли змінюється стан відносин, та 2-го типу, де трансформації торкаються змісту взаємодій процесів, аж до виникнення нових відносин для підтримки (заміни) інвалідних. Отже, сам зміст будь-якої соціально-інформаційної системи поєднує фундаментально-стабільні й актуально-динамічні блоки, взаємодія яких уможливило розширення відтворення соціально-інформаційних процесів та відчуження їх змісту та/або форми. Основними етапами цього є формування суперечностей, потреб, інтересів, здатностей та цінностей.

При підготовці управлінських композицій асиметричних інформаційних трансформацій треба пам'ятати: часто перспективніше займатися не *спробами директивного керування* (вимога діяти лише так, як визначено), а *стимулюванням бажаної поведінки*. Воно опирається на сутнісні сили людини (насамперед — інтереси й мотиви), при необхідності трансформуючи їх елементи. До того ж, чужі (ворожі) ресурси при цьому не ліквідуються, а перетворюються на власні, корисні. Тобто ця модель дій заздалегідь продуктивніше. Тому все більше експертів, як вітчизняних так і зарубіжних, висловлюють думку, що основа постсучасної могутності — так звана *soft power* (м'яка влада) — уміння формувати і поширювати ідеї, інформацію, імідж і знання, а також створення ефективної системи експорту досягнень культури, що разом узятє і працює на розширення сфери впливу в світі. За умов кардинального ускладнення, “ризомізації” причинно-наслідкових зв'язків різко актуалізуються можливості саме м'якого стимулювання бажаних змін, поширюється діапазон застосування типу влади, що базується на пріоритеті привабливості куль-

тури й цінностей в соціально-інформаційних відносинах, а тому передбачає активне використання мови символів. Отже, як підкреслює К. Г. Юнг, “відкладення всього родового досвіду людства... надало групі архетипів статусу верховних регулятивних принципів релігійного і навіть політичного життя і привело до несвідомого визнання їх величезної психічної сили і влади” [18, с. 53]. Втім, “...символ допомагає не тільки зафіксувати минуле..., але і взаємодіяти з ним в реальності” [19, с. 153]. Крім того, за думкою З. Оруджева, “різниця між символом і ритуалом, хоч і істотна, але в деяких відносинах вони тотожні”; “і символ ..., і обряд, і звичай, і релігія завжди були самими первинними, початковими “стабілізуючими чинниками” минулого... що оберігали само суспільство” [19, с. 151]. Професор факультету психології Гарвардського університету США Стівен Пінкер в роботі “Мова як інстинкт” затверджував: “Думка про те, що організація людського розуму припускає використання абстрактних змінних і структур інформації була (і в деяких кругах залишається) шокуючою заявою. Складна організація мислення — не наслідок навчання; можливість навчання є наслідком складної організації мислення” [20, с. 114].

Причому застосування подібних механізмів дозволяє здійснити інформаційний вплив на різних рівнях особистості, створюючи різнорівневі управлінські композиції. Відтак певна розпливчастість меж між сприйняттям і уявою при підготовці і проведенні інформаційних впливів може бути використана цілеспрямовано. Відповідно, трансформація інформаційного простору та комунікацій стає визначним чинником змін в оптимізації підготовці та проведенні управлінських впливів. Зокрема, за рахунок управлінських композицій інформаційних впливів може проводитися трансформація генетичної пам’яті, посилюватися емоційна уразливість населення й еліти, підвищуватися готовність до зовнішнього управління (без щонайменших підозр в маніпулюванні). Зокрема, це базується на моментах, що не усвідомлюються раціонально: як відомо, є речі, що твердо діють на підсвідомому рівні і на витончені розуми. А при зміні парадигми життя на моделі виживання посилюються звірині інстинкти, управління переходить до гірших, які перемагають завдяки набагато більшому арсеналу прийнятних для них дій. Так шляхом застосування засобів зі сфери маніпулятивної подачі інформації (наприклад, створення і управління критичним інцидентом, вибору висвітленості, витримки, масштабу, точки зору тощо) характер антикризового менеджменту може бути істотно зміненим і привести до трансформації ознак всього суспільства або його значущих частин. Звідси — додаткові

вимоги до вичленення з “інформаційного шуму” істотних для аналізу і ухвалення рішень відомостей.

Втім, кінцева ефективність внесення “соціально-інформаційного вірусу” істотно залежить від ознак моделей організацій бюрократичних і інноваційних, впливовості комунікативних мереж, фази соціально-економічного розвитку та ін. При цьому організація асиметричних впливів інформаційних систем через текст передбачає рівні: первинної обробки об’єкта індивідуального або соціального впливу інформаційним потоком — аж до створення у нього нових цінностей; самопрограмування об’єкта на генерацію нової віртуальної реальності, яка затуляє дійсну, що підсилюється через формування “центрів кристалізації та передачі дії” з використанням схильних до певних психофізичних впливів; генерування соціально-інформаційних реальностей когнітивного і онтологічного характеру з активацією закладених на генному рівні первинної частини мотивів і відповідної системи образів; закріплення і розповсюдження реальності гібридної, що переважає елементи ілюзорної і справжньої. Розвиток управління чужою поведінкою може доповнюватися обкаткою технологій масової дії за допомогою культурних шаблонів. Подана певним чином інформація може надавати вельми специфічну дію навіть без так званих сублімінальних методів. Разом з тим, проблема інтерпретації образів відкриває можливості задіяння різноманітної раціоналізації результатів сприйняття символічних рядів. Водночас для підвищення якості обробки свідомості при організації асиметричного інформаційного впливу соціальних систем корисним може бути всіляко сприяти відторгненню, локалізації, мінливому тлумаченню дійсної інформації. Для цього важливим є топити в інформаційному шумі і дезавувувати будь-які проблемски знань про дійсне положення справ, заміщаючи їх яскравими сурогатами й породжуючи ілюзії наявності достовірних знань.

Причому підсвідомість може повернути самий нестандартний спосіб інтерпретації та дій, про який свідомість навіть не думає, — але “витягування” його вимагає інколи тривалих практик трансформації психофізичних систем. Так, може стати вкрай практичним упровадження ментальних кліше. При активному інформаційному і психофізичному впливі і зміні соціальної картини з внесенням соціального вірусу можливим стає феномен “зовнішнього самоврядування”, коли, думаючи, нібито керується виключно власними інтересами, об’єкт реалізує чужу стратегію за вбудованим в його світоуявлення планом. Тобто відчуження досягається переважно не втратою свого змісту, а отруєнням чужою

“начинкою”, “троянським конем”; саме це — первинно. Причому може бути доцільним (у зовнішній управлінській стратегії) маскувати діяльність несамостійних вже об’єктів під стихійне переслідування ними своїх цілей. Відповідно, зміна прихованій мотивації стає елементом методики впровадження ідей. Власні цілі на несвідомому рівні підміняються зовнішніми. Наприклад, спірання на провідні системні символи та психокомплекси дозволяє, оминаючи бар’єри критичності, закріпити інформацію в підсвідомості людини, відповідним чином пофарбувавши її. У свою чергу це створює потрібну установку, що перебудовує під себе всі інші відомості, і що закріплює потрібним чином їх інтерпретацію. Таким чином, формується “інформаційний якір” і “інформаційна установка” сприйняття і реакції. Водночас, створення та трансформація соціальних міфів зберігає компенсаторну (відносно інформації та соціальної раціональності) функцію і, відповідно, тісно пов’язано з механізмами дії принципу перетворених соціально-інформаційних форм.

При цьому збуджені зовнішніми емоціями резерви організму (індивідуального і соціального) можуть бути колосальними. Введення людини в стан зміненої психіки дозволяє йому сприймати інакше і більше взаємозв’язків, чим в стані спокою. Ця комплексна обробка породжує соціальні потоки “підконтрольних творців”: фактично — зомбі, але з можливостями творчої ініціативи — в першу чергу, серед носіїв латентної ознаки схильності певному типу інформаційної і психофізичної дії. Відповідно, підкоряючись домінантній установці, людина сама вбудовує в свою життєдіяльність необхідні фрагменти, домислює те, що не дістає і інтерпретує те, що відбувається. Тим значніший вплив здійснюється при опорі на провідні символи й родові архетипи на колективне сприйняття дійсності натовпом. Люди як правило не бачать того, чого не чекають побачити. Так що можуть бути заздалегідь створені та закладені ситуації (“соціальні та індивідуальні автомати”), які передбачатимуть стандартні рішення та здатні змінювати вектори бажань, їх силу та спрямованість. Втім, незважаючи на наявність загальних моментів інформаційних впливів різних епох, вимоги до ресурсів їх підготовки та проведення при нових засобів поширення інформації (переважно, усних, газетних, радіо, телевізійних або за допомогою Інтернету) трансформувалися. Відтак, оскільки будь-якого потенційного супротивника (зокрема — і в інформаційному протистоянні) краще моделювати заздалегідь, то ефективним може бути метод фантомних сутностей, уявної соціальності та перетворених форм. Особливо — при філігранній психологічній грі і витонче-

них розрахунках поведінки, необхідності рефлексії супротивників і союзників [21].

Причому особливості нової епохи підсилюють потенційні можливості ефективного використання в асиметричних інформаційних впливах пограничних психічних станів, маргінальних груп суспільства, проміжних соціальних шарів, територій інтенсивного діалогу і, відповідно, потенціал міждисциплінарного аналізу. Недаремно ТНК створюють чужорідні венчурні структури з нехарактерними управлінськими відносинами, нестандартними підходами і своїми пошуками. Деякі дослідники констатували, що носіями історичного прогресу виявлялися саме проміжні шари суспільства як найвільніші і незалежні [19, с. 4].

Тому вкрай актуальним є питання комплексного розвитку інфраструктурних галузей (включно застосування можливостей, пов’язаних з Інтернетом) країни на рівні, адекватному вимогам постсучасній дійсності, і розвиток постсучасних технологій праці з інформаційним простором, зокрема — інформаційними впливами. Відповідно, безумовно, нарізлюю є необхідність визначення основних складових формування національної інформаційної інфраструктури з урахуванням як власних прорахунків за останнє десятиліття, так і світового досвіду. Серед них, на наш погляд, найбільш вагомими є наступні:

- функціонування національної інформаційної інфраструктури в Україні передбачає розгляд її як важливої складової національної безпеки. Причому йдеться не лише про наявність законодавчих норм чи функціонування конкретних інституцій. Провідним чинником тут скоріше виступає стратегія післякризового розвитку країни, яка може передбачати дію релігійного, етнокультурного, соціоекономічного та інших факторів, що мають отримати оновлені організаційні форми;
- за своїми геополітичними особливостями наша держава позбавлена потреби визначати напрями глобальних процесів, але має потенціал вплинути на їх розвиток. У ході подальшої інтеграції в європейське та світове співтовариство нинішній статус інформаційного поля України дає певні переваги, адже вітчизняна інфраструктура зможе бути орієнтованою переважно на прагматичне відстоювання своїх інтересів;
- реалії потребують партнерських контактів із іншими країнами, коли налагодження взаємовигідного добросусідства та повноти взаємозв’язків з державами стане запорукою регіональної стабільності та росту її міжнародного авторитету;
- однією з найбільших проблем, що зумовлюють повільне становлення інформаційної інфраструктури України, є від-

сутність механізмів належного громадського контролю за її функціонуванням з боку суспільства.

Між тим, соціальні механізми, що були отримані у спадщину з радянських часів, не відповідають вимогам сучасних відносин. Відтак Україна гостро потребує модернізації систем управління. Як відомо, в даний час інформатизація і мережевізація органів влади — один з основних елементів реформи державного управління, що проводиться в більшості розвинених країн і країн з перехідною економікою. На перший план при цьому виходять організаційна гнучкість, управління інноваціями, децентралізація, на зміну традиційної бюрократичної залежності і ієрархічної підлеглості приходить принцип автономії і відповідальності.

Висновки. Отже, “у порядку денному” — суттєве оновлення систем інформаційної безпеки та озброєння їх адекватними епісі технологіями, зміцнення різних елементів інформаційної інфраструктури й моделей проведення інформаційних операцій. Причому зміст постсучасних інформаційних технологій й стратегій перемоги над конкурентом — не знищення ворога та його ресурсів, але їх перетворення на підконтрольні. Це здійснюється, як правило, саме шляхом стимулювання бажаних трансформацій в індивідуальній свідомості та громадській думці, а після — в соціальних процесах. Відтак завдяки закріпленню ідеології та інструментарію впливу в контексті здійснення “м’якої влади” постсучасного типу, змінюється порівняльна ефективність моделей організації інформаційного простору, відкриваються додаткові можливості роботи на випередження.

Література

1. Никитенкова М. А. Развитие информационной инфраструктуры в США как приоритет государственного регулирования // США — Канада: экономика, политика, культура. — 2008. — № 12. — С. 99—112. 2. Кастельс М. Информационные техноло-

гии, глобализация и социальное развитие // ОЙКУ-МЕНА. Альманах сравнительных исследований политических институтов, социально-экономических систем и цивилизаций. — Вып. 2. — X., 2004. — С. 17—32. 3. Компанцева Л. Ф. Философские основы формирования пиару в современном секторе безопасности // Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони. — 2008. — № 3. — С. 71—75. 4. Мелюхин И. С. Информационное общество: истоки, проблемы, тенденции развития. — М.: Изд-во МГУ, 1999. — 261 с. 5. Судоргин О. А. Новая роль информационного пространства в XXI веке // Власть. — 2009. — № 1. — С. 27—32. 6. Яшукова С. П. Формирование системы информационного обеспечения инновационной деятельности: состав информационных ресурсов // Научно-техническая информация. — Сер. 1. Организация и методика информационной работы. — 2008. — № 9. — С. 11—16. 7. Дятлов С. А., Селищева Т. А. Информационный капитал: понятие, структура и эффекты // Интернет и современное общество: Материалы IX Всерос. конф. — СПб., 2006. — С. 167—169. 8. Довбня В. В. Социально-трудовые отношения и их противоречия // Социальная экономика. — 2001. — № 1. — С. 22—27. 9. Пресса и общество: что же с нами происходит? (“Круглый стол” журнала “Регион: проблемы и перспективы” // Регион: проблемы и перспективы. — 1997. — № 4. — С. 4—14. 10. Гелд Д., МакГрю Е., Голдблатт Д., Перратон Дж. Глобальні трансформації. Політика, економіка, культура. — К.: Фенікс, 2003. — 584 с. 11. Шедяков В. Е. Иное всегда дано // Бизнес Информ. — 1995. — № 3—4. — С. 8—9. 12. Шедяков В. Е. Региональная политика инвестиций и участие в международном разделении труда // Экономика Украины. — 1993. — № 7. — С. 35—42. 13. Albrow M. The Global Age: State and Society beyond Modernity. — Cambridge: Polity Press. — 1996. — 272 p. 14. Белоус В. С. Оружие XXI века // Международная жизнь. — 2009. — № 1. — С. 104—129. 15. Жарков Я. М. Напрямы зовнішнього інформаційно-психологічного впливу на Україну // Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони. — 2009. — № 1. — С. 42—46. 16. Пермяков О. Ю., Рябцев В. В., Вернер І. С. Інформаційні технології у збройній боротьбі: тенденції і перспективи використання // Наука і оборона. — 2004. — № 2. — С. 38—41. 17. Сенченко М. І. Четверта світова війна. — К.: МАУП, 2006. — 64 с. 18. Юнг К. Г. Сознательное и бессознательное. — СПб.: Питер, 1997. — 415 с. 19. Оруджев З. М. Способ мышления эпохи. Философия прошлого. — М.: Эдиториал УРСС, 2004. — 400 с. 20. Пинкер С. Язык как инстинкт. — М.: УРСС, 2004. — 271 с. 21. Beck U., Giddens A., Lash S. Reflexive Modernisation: Politics, Traditions and Aesthetics in the Modern Social Order. — Cambridge: Polity Press, 1994. — 415 p.

Статья рассматривает понятие информационного влияния и предусматривает различие его определений. Информационное влияние рассмотрено как многоуровневый феномен. Статья проводит различие между информационными влияниями при взаимодействии разных социальных систем в различных формах и описывает воздействие информационного влияния на социально-экономическое развитие общества. В статье автор продолжает анализ своей концепции развития социальных технологий постмодерного мягкого управления с точки зрения положения национальной безопасности. Он разрабатывает модель постмодерного информационного влияния — стимулирования желательных изменений.

Ключевые слова: информационное взаимодействие, информационное отчуждение, информационная инфраструктура.

The article examines the notion of information influence and provides a range of its definitions. Information influence is seen as a multi-level phenomenon. The article distinguishes between information influences of different social systems' interaction in their various forms, and outlines the impact of information influence upon society's social and economic development. In the article the author continues analyses of his conception of postmodern soft management social technologies development from the point of view of national security situation. He elaborates the model of postmodern information influence — wished desirable changes stimulation.

Key words: information corelations, information alienation, information infrasystem.